

ੴ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

98

ਪਾਪ ਪੁੰਨ

ਭਾਗ - ੧

‘ਖੜੀ’

ਪਾਪ-ਪੁੰਨ

ਭਾਗ-1

ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਦ੍ਰ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਬੀਚਾਰਦੇ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ॥

ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ॥

ਤਿਹੀ ਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰੁ ਭ੍ਰਿਮੀ ਸੁਤਾ ਸੁਤਿਆ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੨੦)

ਕਲਿ ਮਹਿ ਏਹੋ ਪੁੰਨੁ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਗਾਹਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੬੨)

ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵਰਤੈ ਸੰਸਾਰਾ ॥

ਹਰਖੁ ਸੋਗੁ ਸਭੁ ਦੁਖੁ ਹੈ ਭਾਰਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੫੨)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਪੁੰਨ-ਪਾਪ’ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਮਾਇਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਅਰਥਾਤ ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਹੀ ਕਲਪਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਲਪਨਾ ਉਦੋਂ ਤਾਈਂ ਰਹੇਗੀ ਜਦ ਤਾਈਂ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਕੇਂਦਰ, ਤੱਤ-ਰੂਪ ‘ਆਪੇ’ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਹਿਚਾਣਦਾ।

ਇਸ ‘ਤੱਤ-ਰੂਪ’ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ‘ਆਪਾ’, ‘ਸ਼ਬਦ’, ‘ਨਾਮ’ ਆਦਿ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ‘ਤੱਤ’ (essence) ਰੂਪ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਸਾਡੀ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਪਕੜ ਤੋਂ ਪ੍ਰਵੇ ਹੈ। ਇਸ ਸੂਖਮ ਤੋਂ ਸੂਖਮ ‘ਤੱਤ’ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਜਾਣਿਆ, ਬੁੱਝਿਆ, ਚੀਨਿਆ, ਸੀਝਿਆ ਅਤੇ ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੌਥੇ ਪਦ ਦੇ ਇਲਾਹੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ, ‘ਪਾਪ-ਪੁੰਨ’ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਓਪਰੀ ਅਤੇ ਬੇਲੋੜੀ ਹੈ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ‘ਪਾਪ-ਪੁੰਨ’ ਦੀਆਂ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਕਸਵੱਟੀਆਂ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ‘ਜੀਵ-ਹੱਤਿਆ’ ਨੂੰ ਦੀਰਘ ‘ਪਾਪ’ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣੀ ਪੁੰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀਆਂ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਦਰਜੇ ਦੇ ਜੁਰਮ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੁਰਮਾਂ ਪਿੱਛੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ (motivation) ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਮਾਨਸਿਕ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਦਰਜੇ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ‘ਪਾਪ’ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ —

1. ਸਰੀਰਕ 'ਪਾਪ' —

ਜਿਸ ਵਿਚ ਚੋਰੀ, ਯਾਰੀ, ਮਾਰ-ਕੁਟਾਈ ਆਦਿ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰਕ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚ, ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਕਲਪਨਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਮਨੋ-ਕਲਪਨਾ ਦਾ 'ਹਥਿਆਰ' ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਗਿਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

2. ਮਾਨਸਿਕ ਪਾਪ —

ਇਹ ਪਾਪ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਬੀਮਾਰ ਹੋਣ ਜਾਂ ਇਸ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ੀ ਤਾਂ 'ਮਨ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ 'ਸਜ਼ਾ' ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੁਨਿਆਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਜੋ ਮਾਨਸਿਕ ਪਾਪਾਂ ਲਈ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ।

ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਆਤਮਿਕ ਸਤਹਿ ਤੇ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 'ਮਾਨਸਿਕ ਬੀਮਾਰੀ' ਦਾ ਇਲਾਜ, ਮਾਨਸਿਕ ਸੁਧਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਮੁੜ ਕੇ ਉਹ ਪਾਪ ਨ ਕਰੇ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਨਸਿਕ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਤੇ ਪੱਕਾ ਇਲਾਜ, 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਦੇ 'ਹਸਪਤਾਲ' ਵਿਚ, ਬਾਣੀ ਤੇ 'ਨਾਮ ਅਉਖਧਾ' ਨਾਲ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ, ਸ਼ੀਘਰ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਇਲਾਜ ਅਧੂਰੇ, ਅਨਿਸਚਿਤ ਤੇ ਫੌਕਟ ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਛੇਤੀ ਤੇ ਪੱਕੇ ਇਲਾਜ ਦੇ ਅਤੀ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਸੌਖੇ ਸਾਧਨ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ —

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ

ਜਿਤੁ ਸਿਮਰਤ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਲਹਾਤੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੮)

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਕੋਟਿ ਪਾਪ ਖੋਵੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੬੪)

ਕੋਟਿ ਅਪਾਧ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਿਟੈ ॥

ਸੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਜਮ ਤੇ ਛੁਟੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੬੬)

ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਪਾਪ ਗਵਾਵਣਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੪੨)

ਕੋਟਿ ਪਰਾਧ ਮਿਟੈ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ ਜਾਂ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਸਮਾਰੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੨੦)

ਨਾਮੁ ਲੈਤ ਕੋਟਿ ਅਘ ਨਾਸੇ ਭਗਤ ਬਾਛਹਿ ਸਭਿ ਧੂਰੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੨੨)

ਵਡੈ ਭਾਗਿ ਭੇਟੇ ਗੁਰਦੇਵਾ ॥

ਕੋਟਿ ਪਰਾਧ ਮਿਟੈ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੮੩)

ਕੋਟਿ ਅਪਾਧੀ ਸੰਤਸੰਗਿ ਉਧਰੈ ਜਮੁ ਤਾ ਕੈ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੪੮)

ਏਕੁ ਧਿਆਈਐ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥	(ਪੰਨਾ-੯੦੦)
ਪਾਪ ਬਿਨਾਸੇ ਨਾਮ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੧੪੨)
ਨਾਮੁ ਲੈਤ ਪਾਪੁ ਤਨ ਤੇ ਗਇਆ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੧੪੬)
ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਪਾਪ ਬਿਨਾਸਨੁ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੧੭੫)
ਰਾਮ ਨਾਮ ਰਸਿ ਰਹੈ ਅਘਾਇ ॥	
ਕੋਟ ਕੋਟੰਤਰ ਕੇ ਪਾਪ ਜਲ ਜਾਹਿ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੧੭੬)
ਸਾਧੂ ਕੀ ਜਉ ਲੇਹਿ ਓਟ ॥	
ਤੇਰੈ ਮਿਟਹਿ ਪਾਪ ਸਭ ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੧੮੬)
ਕਟੇ ਪਾਪ ਅਸੰਖ ਨਾਵੈ ਇਕ ਕਣੀ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੨੮੩)
ਸਭਿ ਕਹਹੁ ਮੁਖਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰੇ	
ਹਰਿ ਬੋਲਤ ਸਭਿ ਪਾਪ ਲਹੋਗੀਆ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੩੧੩)
ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਪਾਪਾਂ' ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਤਾਜ਼ਨਾ ਇਉਂ ਕੀਤੀ ਗਈ	
ਹੈ—	
ਅਨਿਕ ਪੜਦੇ ਮਹਿ ਕਮਾਵੈ ਵਿਕਾਰ ॥	
ਖਿਨ ਮਹਿ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਹਿ ਸੰਸਾਰ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੮੪)
ਜਿਸੁ ਪਾਸਿ ਲੁਕਾਇਦੜੇ ਸੋ ਵੇਖੀ ਸਾਥੈ ॥	(ਪੰਨਾ-੪੬੧)
ਜਿਤੁ ਕੀਤਾ ਪਾਈਐ ਆਪਣਾ ਸਾ ਘਾਲ ਬੁਰੀ ਕਿਉ ਘਾਲੀਐ ॥	
ਮੰਦਾ ਮੂਲਿ ਨ ਕੀਚਈ ਦੇ ਲੰਮੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲੀਐ ॥	(ਪੰਨਾ-੪੨੪)
ਤੂੰ ਵਲਵੰਚ ਲੂਕਿ ਕਰਹਿ ਸਭ ਜਾਣੈ ਜਾਣੀ ਰਾਮ ॥	
ਲੇਖਾ ਧਰਮ ਭਇਆ ਤਿਲ ਪੀੜੇ ਘਾਣੀ ਰਾਮ ॥	(ਪੰਨਾ-੫੪੬)
ਨਾਨਕ ਅਉਗੁਣ ਜੇਤੜੇ ਤੇਤੇ ਗਲੀ ਜੰਜੀਰ ॥	(ਪੰਨਾ-੫੮੫)
ਲੂਕ ਕਰਤ ਬਿਕਾਰ ਬਿਖੜੇ ਪ੍ਰਭ ਨੇਰਹੂ ਤੇ ਨੇਰਿਆ ॥	(ਪੰਨਾ-੨੦੪)
ਜਾਨਿ ਬੂੜ ਕੈ ਬਾਵਰੇ ਤੈ ਕਾਜੁ ਬਿਗਾਰਿਓ ॥	
ਪਾਪ ਕਰਤ ਸੁਕਚਿਓ ਨਹੀ ਨਹ ਗਰਬ ਨਿਵਾਰਿਓ ॥	(ਪੰਨਾ-੨੨੨)
ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਾਪ ਦਰਬੁ ਕੀਆ ਵਰਤਣ ਕੈ ਤਾਈ ॥	
ਮਾਟੀ ਸਿਉ ਮਾਟੀ ਰਲੀ ਨਾਗਾ ਉਠਿ ਜਾਈ ॥	(ਪੰਨਾ-੮੦੯)
ਪਾਪ ਕਰੇਦੜ ਸਰਪਰ ਮੁਠੇ ॥ ਅਜਗਾਈਲਿ ਫੜੇ ਫੜਿ ਕੁਠੇ ॥	
ਦੋਜਕਿ ਪਾਏ ਸਿਰਜਣਹਾਰੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੈ ਬਾਣੀਆ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੦੧੯)

ਪਾਪੀ ਕਾ ਘਰੁ ਅਗਨੇ ਮਾਹਿ ॥

ਜਲਤ ਰਹੈ ਮਿਟਵੈ ਕਬ ਨਾਹਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੬੫)

ਕਬੀਰ ਜੇਤੇ ਪਾਪ ਕੀਏ ਰਾਖੇ ਤਲੈ ਦੁਰਾਇ ॥

ਪਰਗਟ ਭਏ ਨਿਦਾਨ ਸਭ ਜਬ ਪੂਛੇ ਧਰਮ ਰਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੨੦)

ਕਬੀਰ ਮਨੁ ਜਾਨੈ ਸਬ ਬਾਤ ਜਾਨਤ ਹੀ ਅਉਗਨੁ ਕਰੈ ॥

ਕਾਹੇ ਕੀ ਕੁਸਲਾਤ ਹਾਬਿ ਦੀਪੁ ਕੂਏ ਪਰੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੨੬)

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣੀ 'ਮੌਜ' ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਵਾਉ ਦੁਆਰਾ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚਾਲ੍ਹ ਰਖਣ ਲਈ, ਅਤਿ ਹੀ ਸੁਖਮ, ਅਟੱਲ, ਪੂਰਨ ਨਿਯਮ ਬੱਧ ਅਸੂਲ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਇਲਾਹੀ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਰਜ਼ਾ', 'ਹੁਕਮ' ਜਾਂ 'ਭਾਣਾ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੌ ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮ ਨ ਕੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਰੈ ਨ ਕੋਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧)

ਇਹ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਅਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਪੂਰਨ, ਨੁਕਸਹੀਣ, ਅਭੁੱਲ, ਅਪਾਰ, ਲਾਭਦਾਇਕ ਤੇ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਦੂ ਤਰਮੀਮ ਅਥਵਾ ਬਦਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਜਾਪੀ। ਜਦ ਇਹ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' (Divine will) ਇਤਨਾ ਮੁਕੰਮਲ, ਲਾਭਦਾਇਕ ਤੇ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਅਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਰਖਣ ਲਈ, ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ 'ਸੁਰ' (intune) ਵਿਚ ਹੀ ਰੁੜ੍ਹੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਆਤਮਿਕ ਰੌਂ' ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ 'ਭਾਣੇ' ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ 'ਹੁਕਮ' ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਦੇ 'ਨਾਲ' ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੧)

ਸਿਵਾਏ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੇ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਜੂਨਾਂ ਇਸ 'ਨਾਲ' ਲਿਖੇ 'ਹੁਕਮ' ਦੇ ਸੁਰ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਨਸਾਨ, ਅਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਆਸਰੇ, ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਆਣਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਜਾਂ ਅਵੇਸਲਾ ਹੋ ਕੇ ਬੇਸੁਰਾ (out of tune) ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਨਸਾਨ ਹੀ ਇਕੋ ਜੂਨ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਦੁਖ ਤੇ ਕਲੇਸ਼ ਭੋਗਦਾ ਹੋਇਆ ਰਸਾਤਲ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਨਸਾਨ ਲਈ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ (serious tragedy) ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਸਿਰ-ਤਾਜ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਸੋਚਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦਿਆਂ, ਇਹੋ ਜੇਹੀ ਅਧੋਗਤੀ ਨੂੰ ਪਾਪਤ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ 'ਹਾਸਾ' ਭੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਨਾਲ ਲਿਖੇ 'ਹੁਕਮ' ਤੋਂ ਬੇਸੁਰੇ ਹੋ ਕੇ ਹੀ, ਅਪਣੀ ਹਉਮੈ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪੰਜ ਚੋਰ — ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਆਸਾ,

ਮਨਸਾ ਤੇ ਤਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਨੀਵੋਂ ਖਿਆਲ ਉਪਜਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਸਾਰੇ ਨੀਵੋਂ ਕਰਮਾਂ ਤੇ 'ਪਾਪਾਂ' ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਹਨ।

ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਤੇ ਅਸਲੀ ਕਾਰਨ, ਸਾਡਾ 'ਹੁਕਮ' ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਜਾਂ 'ਬੇਸੁਰੇ' ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਦੇ 'ਸੁਰ' ਵਿਚ ਹੋਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅਉਗੁਣ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਤੇ ਸਾਡੇ ਕੌਲੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਹੀ ਉਪਜਣਗੇ ਤੇ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਹੀ ਨੇਕੀ ਜਾਂ ਪੁੰਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਹੁਕਮ ਤੋਂ 'ਬੇਸੁਰੇ' ਹੋਣਾ ਹੀ 'ਪਾਪ' ਹੈ ਤੇ 'ਸੁਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਪੁੰਨ' ਹੈ।

ਸੋ ਸਿਖ ਸਖਾ ਬੰਧੁ ਹੈ ਭਾਈ ਜਿ ਗੁਰ ਕੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਆਵੈ ॥

ਆਪਣੈ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਭਾਈ ਵਿਛੁੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੦੧)

ਪਾਪੀ ਕੇ ਮਾਰਨੇ ਕੋ ਪਾਪ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਹੈ ॥ (ਪਾ: ੧੦)

ਮਨੁੱਖ ਅਪਣੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਨੀਵੀਂ ਰੁਚੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ 'ਪਾਪ' ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ, ਅਪਣਾ ਮਨ ਇੰਨਾ ਮਲੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੈਲੇ ਮਨ ਦੁਆਰਾ 'ਕਰਮ-ਬੱਧ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਮੱਲੋਂ ਮੱਲੀ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਪਾਪ' ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਖਰ ਉਸ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਅਤਿ ਦੀਰਘ ਤੇ ਛੁੱਝੀ ਹੋ ਕੇ, ਉਸਦੇ ਤਨ, ਮਨ ਅਤੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਧੱਸ-ਵੱਸ-ਰਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਅਪਣੇ ਆਪ ਰਸਾਤਲ ਵੱਲ ਰੁੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਬੁੱਝਕੇ, ਭਾਣੇ ਵਿਚ 'ਸੁਰ' ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਲਈ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ 'ਲੋਕ ਸੁਖੀ' ਤੇ 'ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲੇ' ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਪਰ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁੱਝਣ ਲਈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਚੱਲਣ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਸਤਸੰਗ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੁਆਰਾ, ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

3. ਆਤਮਿਕ ਪਾਪ —

ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਭਗਤ, ਸਾਧ, ਸੰਤ, ਗੁਰਮੁਖ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਇਹ ਅਤਿ ਹੀ ਪਿਆਰੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਦਾ ਹੀ ਪੈਜ ਰਖਦਾ ਤੇ 'ਰੱਛਾ' ਕਰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ।

ਹਰ ਜੁਗ ਜੁਗ ਭਗਤ ਉਪਾਇਆ ਪੈਜ ਰਖਦਾ ਆਇਆ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥ (ਪੰ.-੪੪੧)

ਸੰਤਨ ਦੁਖ ਪਾਏ ਤੇ ਦੁਖੀ ॥

ਸੁਖ ਪਾਏ ਸਾਧੁਨ ਕੇ ਸੁਖੀ ॥

(ਚੌਪਈ ਪਾ-੧੦)

ਜਦ ਕੋਈ ਭੁੱਲੜ ਮਨਮੁਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ —

ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਹਿ ਦੁਸਟ ਦੈਤੁ ਚਿੜਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੩੩)

ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਕਰੀ ਅਵਗਿਆ ਜਨ ਕੀ ਤੇ ਤੈਂ ਦੀਏ ਰੁੜਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੩੫)

ਜੋ ਨਿੰਦਾ ਦੁਸਟ ਕਰਹਿ ਭਗਤਾ ਕੀ ਹਰਨਾਖਸ ਜਿਉ ਪਚਿ ਜਾਵੈਗੇ ॥ (ਪੰ.-੧੩੦੯)

ਇਹਨਾਂ ਨਿੰਦਕਾਂ-ਦੇਖੀਆਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ, ਤੈਂ-ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ (Law of Karma) ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਭੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਨਾਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਬਗੈਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਹੋਰ ਕੋਈ 'ਢੋਈ' ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਉਹ ਹੀ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ ਮਹਾ ਹਤਿਆਰਾ ॥

ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਿ ਮਾਰਾ ॥.....

ਸੰਤ ਕੇ ਦੇਖੀ ਕਉ ਅਵਰੁ ਨ ਰਾਖਨਹਾਰੁ ॥

ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਭਾਵੈ ਤਾ ਲਏ ਉਬਾਰਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੮੦)

ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ 'ਆਤਮਿਕ ਪਾਪਾਂ' ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਕ ਹੋਰ ਆਤਮਿਕ ਪਾਪ ਹੈ ਜੋ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਾਰਨ, ਅਸੀਂ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। 'ਆਤਮਾ' ਨੂੰ ਉਪਰ ਉਠਣ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਭੁਲਤ ਹੋਣ ਦਾ ਮੌਕਾ (chance) ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹੋ ਜੇਹਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨੀ (opposition to the aspiring soul) ਦੀਰਘ ਆਤਮਿਕ ਪਾਪ ਹੈ।

ਕਾਇਨਾਤ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਅੰਦਰ 'ਵਿਕਾਸ' ਹੋਣ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਰੁਚੀ ਜਾਂ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਆਤਮਾ ਵੀ 'ਵਿਕਸਿਤ' ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਪਣੇ ਕੇਂਦਰ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਵੱਲ ਖਿੱਚੀਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਦ ਇਹੋ ਜੇਹੀ 'ਸੁਰਤ' ਜਾਂ ਆਤਮਾ ਆਪਣੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਕੋਈ ਉਦਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਣਜਾਣ ਤੇ ਭੁੱਲੜ ਲੋਕ, ਵਿਰੋਧ ਨਾਲ ਦਬਾਉਣਾ ਜਾਂ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨਾ ਲੋੜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਰੂਹ ਦੇ ਵਧਣ, ਫੁਲਣ ਤੇ ਪ੍ਰਭੁਲਤ ਹੋਣ ਵਿਚ ਰੋੜੇ ਅਟਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਅਖੂੰਤੀ ਸਾਧ, ਸੰਤ, ਗੁਰੂ ਭੀ, ਭੋਲੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ (misguide) ਤੇ ਭੁੱਬਲ-ਭੂਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਅਸੀਂ ਆਤਮਿਕ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਭੀ ਦੀਰਘ ਆਤਮਿਕ ਪਾਪ ਹਨ।

ਮਾਨਵਤਾ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮਸਿਆਵਾਂ, ਮਨੁੱਖ ਵਲੋਂ ਅਟੱਲ ਰੱਬੀ ਨਿਯਮਾਂ ਅਥਵਾ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਤੋਂ ਉਪਜਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਜਾਣ ਦੀ ਪਰਵਿਰਤੀ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਚਾਹ ਅਨੁਸਾਰ 'ਆਦਰਸ਼ਕ ਮਨੁੱਖ' ਬਣਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆਂ ਰਖਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਤੋਂ ਉਪਜੇ 'ਪਾਪ' ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ 'ਹਉਮੇ' ਤੇ 'ਮੈਂ-ਮੇਰੀ' ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਜਾਂ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹਨ।

ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ 'ਅਧਿਆਤਮਿਕ' ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ 'ਪਦਾਰਥਿਕ' ਹਾਂ।

ਈਰਖਾ, ਦਵੈਤ ਨਫਰਤ ਅਤੇ ਨਿਜ-ਸੁਆਰਥ ਹੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਅਨੰਦ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆਂ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਮਨੁੱਖ, ਖੁਸ਼ੀ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਖੇੜੇ, ਰਸ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰੁੱਖਾ-ਸੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਤਮਿਕ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਅਗਿਆਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਲਾਹੀ ਪਿਆਰ ਮਈ 'ਜੀਵਨ ਰੌਂ' ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ, ਪ੍ਰਿਤ-ਪਿਆਰ-ਰਸ-ਚਾਊ ਦੀਆਂ ਰੱਬੀ ਦਾਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਅਤੇ 'ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ' ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਉਠ ਕੇ ਦੈਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤੇ 'ਆਤਮਿਕ ਛੋਹ' ਦੁਆਰਾ ਸੂਖਮ ਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਅਥਵਾ 'ਸਾਡਾ ਆਪਾ' ਇਲਾਹੀ ਸੁਖ, ਪ੍ਰੇਮ, ਪਿਆਰ, ਰਸ, ਚਾਓ ਵਾਲਾ, ਇਲਾਹੀ 'ਜੀਵਨ ਰੌਂ' ਦੇ 'ਵਹਾਉ' ਲਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ ਤਨ, ਮਨ, ਹਿਰਦਾ ਸਾਰੇ 'ਦੈਵੀ-ਗੁਣਾਂ' ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੇ 'ਸਾਧਨ' ਬਣ ਜਾਣਗੇ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਇਹ ਹੀ 'ਪੁੰਨ' ਹੈ —

ਕਲਿ ਮਹਿ ਏਹੋ ਪੁੰਨ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਗਾਹਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੯੨)

ਸਾਡੇ ਤਨ-ਮਨ-ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ 'ਆਤਮ-ਪ੍ਰਾਇਣ' ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਰੰਗਣ ਚਾੜਨੀ ਇਲਾਹੀ 'ਰਜ਼ਾ' ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਅਤੇ ਕਰਤੱਵ ਹੈ।

ਜਦ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਓਹੜ-ਪੋਹੜ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲ ਭਜਦੇ ਹਾਂ। ਡਾਕਟਰ ਸਾਡੇ ਰੋਗ ਦੀ ਜਾਂਚ (diagnosis) ਕਰਕੇ ਬਿਮਾਰੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ (causation) ਲੱਭਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਤਪਦਿਕ, ਕੈਂਸਰ, ਕੋਹੜ ਆਦਿ ਮੋਹਲਿਕ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਅਤੇ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਮਾੜੀ-ਮੋਟੀ ਤਕਲੀਫ ਨੂੰ ਮਲ-ਦਲ ਕੇ ਸਹਾਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਨੀਮ-ਹਕੀਮਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਜ ਕਰਾ ਕੇ ਡੰਗ ਟਪਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ, ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ, ਇਹ ਰੋਗ ਦੀਰ੍ਘ (serious) ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਅਪਣੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਨ, ਅਪਣੇ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ, ਖਤਰਨਾਕ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਪਣੀ ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹੀ ਕਾਰਨ ਅਤਿਅੰਤ ਦੁਖ-ਕਲੋਸ਼ ਭੋਗਦੇ ਹਾਂ।

ਐਨ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ 'ਮਾਨਸਿਕ' ਹਾਲਤ ਹੈ —

ਸਾਡੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨੀਵੇਂ ਅਤੇ ਭੈੜੇ ਕਰਮ ਜਾਂ ਪਾਪ ਉਪਜਦੇ ਹਨ। ਬਾਹਰਲੀ ਕੁਸੰਗਤ ਦਾ ਅਸਰ ਅਤੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੀ ਰੰਗਤ ਦੀ 'ਹਵਾੜ' ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਉਪਜਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਨੀਵੇਂ ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਖਿਆਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੀ ਰੰਗਤ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਮਾਨਸਿਕ 'ਰੰਗਤ' ਜਾਂ ਹਵਾੜ ਜਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਨਸਿਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਮੁੱਢ-ਕਾਰਨ ਸਾਡੀ 'ਹਉਮੈ' ਹੀ ਹੈ।

ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਦੇ ਹਨੇਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ 'ਹਉਮੈ' ਉਪਜਦੀ ਅਤੇ ਪਲਦੀ ਹੈ।

ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਦੇ 'ਹਨੇਰ' ਵਿਚ ਹੀ ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਉਪਜਦੀਆਂ ਤੇ ਪਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ 'ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ' ਜਾਂ 'ਭੁੱਲ' ਤੋਂ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਭਰਮ ਉਪਜਦਾ ਹੈ।

ਜਿਥੇ ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਉਥੇ ਮਾਇਕੀ 'ਭਰਮ ਦਾ ਹਨੇਰ' ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ।

'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਅਤੇ 'ਹਨੇਰਾ' ਇਕੋ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਹਨੇਰਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ 'ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ' ਜਾਂ 'ਅਣਹੋਂਦ' ਦਾ ਹੀ ਨਾਮ ਹੈ।

ਜਬ ਹਮ ਹੋਤੇ ਤਬ ਤੂ ਨਾਹੀਂ ਅਥ ਤੂਹੀ ਮੈਂ ਨਾਹੀਂ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੫੭)

ਉਪਰਲੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ 'ਭੁੱਲ' ਹੀ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।

ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆਂ ਵਿਆਪਨਿ ਸਭੇ ਰੋਗ ॥

ਵੇਮੁਖ ਹੋਏ ਰਾਮ ਤੇ ਲਗਨਿ ਜਨਮ ਵਿਜੋਗ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੫)

ਜਦ ਸਾਡਾ ਮਨ 'ਬੀਮਾਰ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਪੈਣਾ ਅਵੱਸ਼ੇ਷ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀਰਘ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਕਾਰਨ, ਸਾਡੇ 'ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ' ਹੀ ਹਨ।

ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਲਫਜ਼ 'ਰੋਗ' ਦੇ ਮੂਹਰੇ 'ਸਭੇ' ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਲਾ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਦਿੜ੍ਹ ਕਰਾਈ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਲਗਦੇ ਹਨ।

ਬੀਮਾਰ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਮੈਲੀਆਂ ਤੋਂ ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਉਪਜਦੀਆਂ ਹਨ।
 ਮਾੜੇ ਖਿਆਲਾਂ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਜਾਂ ਪਾਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
 ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਖਿਆਲ ਉਪਜਦੇ ਹਨ।

‘ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ’ ਦੇ ਇਲਾਹੀ ਅਸੂਲ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ
 ਨਤੀਜਾ ਦੁਖ, ਕਲੋਸ਼ ਆਦਿ ਭੁਗਤਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ
 ਅਸੀਂ ਜਮਾਂ ਦੇ ਵਸ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ —

ਮਾੜੇ ਖਿਆਲ	
ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ	
ਮੈਲਾ ਮਨ	
ਮੈਲਾ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ	
ਮਾੜੇ ਕਰਮ	
ਪਾਪ	
ਜਮ-ਜੇਵੜੀ	
ਜਮਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ	
ਮਾਨਸਿਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ	
ਸਰੀਰਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ	
ਦੁਖ-ਕਲੋਸ਼	
ਨਰਕ	

ਆਦਿ ਹਾਲਤਾਂ, ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਗੰਧਲੀ ਤੋਂ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਮਾਨਸਿਕ ਰੰਗਤ ਅਥਵਾ
 ਹਵਾੜ (vicious circle) ਤੋਂ ਹੀ ਉਪਜਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਕਾਰਨ
 (root cause) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ‘ਭੁਲਣਾ’ ਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਭੁੱਲ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ‘ਹਉਮੈ’ ਉਤਪਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ
 ਦੇ ਹਨੇਰ (darkness of illusive ego) ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਸਾਰਾ ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ
 ‘ਚੱਕਰ’ ਉਪਜਦਾ, ਪਲਦਾ ਅਤੇ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਹਨੇਰ ਕੋਠੜੀ ਜਾਂ
 ਗੁਛਾ ਵਿਚ ਸੱਪ, ਨੂੰਹੇ, ਮੱਛਰ ਆਦਿ ਉਪਜਦੇ, ਪਲਦੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਦੁਖੁ ਤਦੇ ਜਾ ਵਿਸਰਿ ਜਾਵੈ ॥

ਭੁਖ ਵਿਆਪੈ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਧਾਵੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੮)

ਤੂੰ ਵਿਸਰਹਿ ਤਾਂ ਸਭੁ ਕੋ ਲਾਗੂ ਚੀਤਿ ਆਵਹਿ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ॥ (ਪੰ.-੩੮੩)

ਇਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ, ਸਾਡੇ ਮਨ ਬਹੁਤ ਰੋਗੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ ਭੀ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਬੇਅੰਤ ਨੁਸਖੇ, ਟੀਕੇ, ਦਵਾਈਆਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਡਾਕਟਰ, ਹਕੀਮ, ਹਸਪਤਾਲ ਭੀ ਬੇਅੰਤ ਵੱਧ ਗਏ ਹਨ। ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਬੀਮਾਰੀ ਦੇ ਖਾਸ ਡਾਕਟਰ (specialist) ਬਣ ਗਏ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਭੀ ਇਤਨੇ ਚੌਂਕਨੇ (alert) ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾੜਾ ਜਿਹਾ ਦਰਦ ਜਾਂ ਬੁਖਾਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਝੱਟ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲ ਭਜਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਤੌਂ ਚੰਗਾ ਟੀਕਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਟੀਕਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੋਲੀਆਂ ਭੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦਿਆਂ ਅੱਕ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਇਲਾਮਤ ਘਟਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੋਰ ਇਲਾਮਤਾਂ (side effect) ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਉਂ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਬੀਮਾਰੀਆ ਦਾ ਚੱਕਰ (vicious circle) ਚਲਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਤਾਈਂ ਮੌਤ ਸਾਡਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਂਦੀ।

ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ —

ਜੋ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਸੋ ਰੋਗੀ ॥

ਰੋਗ ਰਹਿਤ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੋਗੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੪੦)

ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਭੀ ਹੈ ਤਾਂ ‘ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ’ ਤਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਇਹ ਇਕ ਦੀਰਘ ਸਮਸਿਆ (serious problem) ਹੈ ਕਿ ਬਾਵਜੂਦ ਚਿਕਿਤਸਾ ਵਿਗਿਆਨ (medical science) ਦੀ ਇਤਨੀ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਇਲਾਜ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ, ਸਾਡੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਪੱਧਰ, ਪਿਛਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਗਿਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਬੜੀ ਡੂੰਘੀ ਅਤੇ ਦੀਰਘ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਘੋਖ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਲੋਕ ਸਿੱਧੇ-ਸਾਦੇ, ਭੋਲੇ-ਭਾਲੇ, ਦੈਵੀ ਰੁਚੀਆਂ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨਿਰਮਲ, ਨਿਰਛਲ, ਨੋਈ, ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨੀ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕੁਦਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਦਾ ਅਤੇ ਨਿਰਛਲ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ ਘਟ ਹੀ ਲਗਦੇ ਸਨ।

ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਰੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਗਈ, ਸਾਡੀ ਸਭਿਆਤਾ (civilization) ਵਿਚ ਪਰੀਵਰਤਨ ਆਉਂਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਡੇ —

ਬਿਆਲ
 ਸੋਚਣੀ
 ਚਿਤਵਨੀ
 ਰੁਚੀਆਂ
 ਰੀਝਾਂ
 ਗਿਆਨ
 ਕਰਮ
 ਧਰਮ
 ਕਹਿਣੀ
 ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ

ਆਦਿ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਵਿਚ ਕਰਾਂਤੀ ਆਉਂਦੀ ਗਈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਦੇ 'ਹਨੇਰ' ਦੁਆਰਾ ਜੀਵਨ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਬਦਲਦੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ —

ਖੁਦਗਰਜੀ
 ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ
 ਕਾਮ
 ਕ੍ਰੋਧ
 ਲੋਭ
 ਮੋਹ
 ਹੰਕਾਰ
 ਈਰਖਾ
 ਦਵੈਤ
 ਵੈਰ
 ਵਿਰੋਧ
 ਝਗੜੇ
 ਲੜਾਈਆਂ

ਆਦਿ, ਨੀਵੇਂ ਮਾਇਕੀ ਅਉਗੁਣ ਵਧਦੇ ਗਏ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ 'ਰੋਗੀ' ਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ 'ਦੈਵੀ ਗੁਣ' ਘਟਦੇ ਗਏ ਅਤੇ 'ਅਸੁਰੀ ਅਉਗੁਣ' ਵਧਦੇ ਤੇ ਤੀਬਰ ਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਾਡਾ ਮਨ, ਬੁੱਧੀ, ਚਿਤਿ, ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਆਦਿ ਮੈਲੇ, ਗੰਧਲੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਖੁਦਗਰਜੀ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਹੰਕਾਰ, ਈਰਖਾ, ਦਵੈਤ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਭਿੱਸਟਾਚਾਰੀ (corrupt) ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਅਵੱਸ਼ ਪੈਣਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਰੋਗ ਭੀ ਵਧਦੇ ਗਏ। ਜਿਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੈਲੇ ਅਤੇ ਰੋਗੀ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਤੇ ਨੀਵੇਂ ਕਰਮ ਹੀ ਉਪਜਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ, ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ, ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ, ਖੋਹਾ-ਖੋਹੀ ਅਤੇ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਧੋਖਾ ਬੇਈਮਾਨੀ, ਭਿੱਸ਼ਟਾਚਾਰੀ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਰ ਪਾਸੇ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਲੁਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਰਗੋ-ਰੇਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਾਨਸਿਕ ਗਿਲਾਨੀ ਦਾ 'ਜ਼ਹਿਰ' (vicious poison of corruption) ਧਸ, ਵਸ, ਰਸ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ 'ਛੂਤ' ਦੀ ਮਾਰੂ ਬੀਮਾਰੀ (mortal epidemic) ਫੈਲ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਝਗੜੇ, ਲੜਾਈਆਂ, ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਮਾਨਸਿਕ ਗਿਲਾਨੀ ਦੀ 'ਬਦਬੋ' ਜਾਂ 'ਹਵਾੜ' ਸਾਡੇ —

ਹਿਰਦਿਆਂ
 ਮਨਾਂ
 ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ
 ਭਾਈਚਾਰੇ
 ਕੌਮਾਂ
 ਦੇਸ਼ਾਂ
 ਮਜ਼ਹਬਾਂ
 ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ
 ਮਹਿਕਮਿਆਂ
 ਸਰਕਾਰਾਂ
 ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ
 ਵਿਸ਼ਵ

ਦੇ 'ਰਗੋ-ਰੇਸ਼ੇ' ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਦੁਨਿਆਵੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਯੂ.ਐਨ.ਓ. (U.N.O.) ਵਰਗੀਆਂ ਸੈਸ਼ਨਟ ਵਿਸ਼ਵ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਭੀ ਇਸ 'ਗਿਲਾਨੀ' ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਜਾਂ ਘਟਾਉਣ ਵਿਚ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਧਰਮ ਅਤੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਭੀ ਇਸ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਮਾਇਕੀ ਗਿਲਾਨੀ ਦੇ 'ਅਸਰ' ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉਤੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਆਸਾਂ ਸਨ ਕਿ ਇਸ ਮਾਰੂ ਮਾਨਸਿਕ ਬੀਮਾਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਜਾਂ 'ਠੱਲ੍ਹ' ਪਾਉਣਗੀਆਂ। ਅਫਸੋਸ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਉਚੇ-ਸੁੱਚੇ 'ਮਿਆਰ' ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਇਸ ਮਾਨਸਿਕ ਗਿਲਾਨੀ ਦੀ 'ਲਾਗ' (infection) ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਯੂ. ਐਨ. ਓ. (U.N.O.) ਦੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਾਧਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ (in proportion) ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਗਿਲਾਨੀ (corruption) ਵੀ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ 'ਪਾਪ', ਅਤਿਆਚਾਰ, ਜ਼ਲਮ, ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਭੀ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

'ਮਰਜ਼ ਬੜ੍ਹਤੀ ਗਈ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਦਵਾ ਕੀ।'

ਸਾਡੀ ਗਿਲਾਨੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਖਿੱਚੀ ਗਈ ਹੈ —

ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ ॥

ਕੂੜ੍ਹ ਅਮਾਵਸ ਸਚੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀਸੈ ਨਾਹੀ ਕਹ ਚੜਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੪੫)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਗਿਲਾਨੀ ਉਤੇ ਇਉਂ ਟਕੋਰ ਮਾਰੀ ਹੈ —

ਕਲਿ ਆਈ ਕੁਤੇ ਮੁਹੀ ਖਾਜੂ ਹੋਇਆ ਮੁਰਦਾਰ ਗੁਸਾਈ।

ਰਾਜੇ ਪਾਪੁ ਕਮਾਂਵਦੇ ਉਲਟੀ ਵਾੜ ਖੇਤ ਕਉ ਖਾਈ।

ਪਰਜਾ ਅੰਧੀ ਗਿਆਨ ਬਿਨੁ ਕੂੜ੍ਹ ਕੁਸਤੁ ਮੁਖਹੁ ਆਲਾਈ।

ਚੇਲੇ ਸਾਜ ਵਜਾਇਦੇ ਨਚਨ ਗੁਰੂ ਬਹੁਤੁ ਬਿਧਿ ਭਾਈ।

ਚੇਲੇ ਬੈਠਨਿ ਘਰਾਂ ਵਿਚਿ ਗੁਰ ਉਠਿ ਘਰੀਂ ਤਿਨਾੜੇ ਜਾਈ।

ਕਾਜੀ ਹੋਏ ਰਿਸਵਤੀ ਵਢੀ ਲੈ ਕੇ ਹਕ ਗਵਾਈ।

ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖੈ ਦਾਮ ਹਿਤੁ ਭਾਵੈ ਆਇ ਕਿਥਾਉਂ ਜਾਈ।

ਵਰਤਿਆ ਪਾਪ ਸਭਸਿ ਜਗ ਮਾਂਹੀ ॥ (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੧/੩੦)

ਅਜ ਕਲ ਇਹ 'ਮਾਨਸਿਕ ਗਿਲਾਨੀ' ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ 'ਰਗੋ-ਰੇਸ਼ੇ' ਵਿਚ ਰਚ-ਮਿਚ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾ-ਇਲਾਜ ਭਾਸਦੀ ਹੈ।

ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੀ ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਅਧੋਗਤੀ (human tragedy) ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਦੀ ਬਾਬਤ ਦੀਰਘ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਲੋੜ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਇਸ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਦੀਰਘ (important and serious problem) ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ —

ਜਦ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਫੌਰਨ ਉਸ ਦਾ ਓਹੜ-ਪੋਹੜ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਦ ਤਾਈਂ ਤਕਲੀਫ ਦੂਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਪਰਹੇਜ਼ ਭੀ ਰਖਦੇ ਹਾਂ।

ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਬੀਮਾਰ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਗਿਲਾਨੀ ਨਾਲ ‘ਲਥ-ਪਥ’ ਹੋ ਕੇ ਅਤਿਅੰਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ‘ਹਾਏ-ਹਾਏ’ ਕਰਕੇ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੇ ਧੰਧੇ ਮੋਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੩)

ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਮਲ੍ਹ ਲਾਗੀ ਕਾਲਾ ਹੋਆ ਸਿਆਹੁ ॥
ਬੰਨਲੀ ਧੋਤੀ ਉਜਲੀ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਸਉ ਧੋਵਣਿ ਪਾਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੪੧)

ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿ ਹੋਰਿ ॥
ਨਾਨਕ ਜਮ ਪੁਰਿ ਬਧੇ ਮਾਰੀਅਹਿ ਜਿਉ ਸੰਨੀ ਉਪਰਿ ਚੋਰ ॥ (ਪੰ.-੧੨੪੭)

ਪਾਪੀ ਕਰਮ ਕਮਾਵਦੇ ਕਰਦੇ ਹਾਏ ਹਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਜਿਉ ਮਥਨ ਮਾਪਾਣੀਆ ਤਿਉ ਮਥੇ ਧਮ ਰਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੪੨੫)

ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਗਿਲਾਨੀ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਵਿਚ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੇ ਅਤਿਅੰਤ ਦੁਖਦਾਈ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ ਭੁਗਤਦਿਆਂ ਅਤੇ ‘ਹਾਏ-ਹਾਏ’ ਕਰਨ ਦੇ ‘ਬਾਵਜੂਦ’, ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦੀਰਘ ਤਰਸਯੋਗ, ਦੁਖਦਾਈ ਅਧੋਗਤੀ ਦਾ —

ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ
ਖਿਆਲ ਹੀ ਨਹੀਂ
ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ
ਖੋਜ ਹੀ ਨਹੀਂ

ਅਤੇ ਐਸੀ ‘ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਗਿਲਾਨੀ’ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਕੋਈ —

ਓਹੜ-ਪੋਹੜ
ਸਾਧਨ
ਉਦਮ
ਇਲਾਜ

ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਸੀ—

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਗਿਲਾਨੀ’ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਕਾਰਨਾਂ (root causes) ਨੂੰ —

ਜਾਨਣ
ਸਮਝਣ

ਵਿਚਾਰਨ
ਪਹਿਚਾਨਣ
ਬੁੱਝਣ
ਖੋਜਣ

ਦੀ ਲੋੜ ਭੀ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦੀ।

ਯਾਦ ਰਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲਾਂ ਇਹ ਹਨ —

1. ਦੀਰਘ ਖਤਰਨਾਕ ਸਗੀਰਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਤੁਧਦਿਕ, ਕੋਹੜ, ਕੈਂਸਰ ਆਦਿ ਤਾਂ 'ਮੌਤ' ਅਥਵਾ 'ਸਗੀਰ ਡੱਡਣ' ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
2. ਪਰ ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਗਿਲਾਨੀ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਤਾਂ ਮੌਤ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਭੀ, 'ਜੀਵ' ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
3. ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਅਗਲਿਆਂ ਜਨਮਾਂ ਵਿੱਚ ਭੀ 'ਸੂਦ- ਦਰ-ਸੂਦ' (cumulative compound interest) ਵਾਂਗ ਤੀਬਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ 'ਸਹੇਤੇ' ਹੋਏ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ 'ਕਰਮ-ਬੱਧ' ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।
4. ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਾਂਗ, ਸਾਡੇ ਕਰਮਾਂ ਅਥਵਾ ਪਾਪਾਂ ਦਾ 'ਖਾਤਾ' ਜਾਂ ਲੇਖਾ ਜਨਮਾਂ ਤਾਂਈਂ 'ਬੇ-ਬਾਕ' (clear) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ 'ਜਮ-ਜੇਵਰੀ' ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਸਾਡੇ ਗਲੋਂ ਨਹੀਂ ਲਹਿਦੀ।
5. ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜੇ ਕੋਈ ਪਾਠ, ਪੂਜਾ, ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਆਦਿ ਸਾਧਨ ਕਰਦੇ ਭੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮਾੜਾ ਮੌਟਾ 'ਫਲ' ਪਿਛਲੇ ਘੋਰ 'ਪਾਪਾਂ' ਦੇ 'ਸੂਦ' ਵਿਚ ਕਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਨਿਬੜਦਾ।

ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ

ਤਿਨ ਜਮ੍ਹ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟੈ ॥

(ਪੰਨਾ-282)

ਪੁੰਨ ਦਾਨੁ ਜੋ ਬੀਜਦੇ ਸਭ ਧਰਮ ਰਾਇ ਕੈ ਜਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ-9898)

6. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਗਿਲਾਨੀ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਮਨ ਅਤੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ 'ਮਨੂਰ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੰਦਰੀ ਦੇ ਕੀਵਿਆਂ ਵਾਂਗ ਇਸ ਗਿਲਾਨੀ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੀ 'ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਜਾਂ ਢੀਠ' (immune) ਹੋ ਕੇ, ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ 'ਅਖਾਹ ਬਿਖਮ ਸਾਗਰ', 'ਅੰਧ ਘੋਰ' ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਦੀ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ ॥

(ਪੰਨਾ-933)

ਜੁਗਾਂ-ਜੁਗਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ, ਅਵਤਾਰ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਬਦੀ ਜੀਵਨੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਆਤਮਿਕ ਗਿਲਾਨੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤਾਜ਼ਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਭੀ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਤਾਜ਼ਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਕੋਟਿ ਬਿਘਨ ਤਿਸੁ ਲਾਗਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਵਿਸਰੈ ਨਾਉਂ ॥

ਨਾਨਕ ਅਨਦਿਨੁ ਬਿਲਪਤੇ ਜਿਉ ਸੁਵੈ ਘਰਿ ਕਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੨੨)

ਅਨਕਾਏ ਰਾਤੜਿਆ ਵਾਟ ਦੁਹੇਲੀ ਰਾਮ ॥

ਪਾਪ ਕਮਾਵਦਿਆ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਨ ਬੇਲੀ ਰਾਮ ॥

ਕੋਈ ਨ ਬੇਲੀ ਹੋਈ ਤੇਰਾ ਸਦਾ ਪਛੋਤਾਵਹੇ ॥

ਗੁਨ ਗੁਪਾਲ ਨ ਜਪਹਿ ਰਸਨਾ ਫਿਰਿ ਕਦਹੁ ਸੇ ਦਿਹ ਆਵਹੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੪੯)

ਮਨ ਰੇ ਸੰਸਾਰੁ ਅੰਧ ਗਹੇਰਾ ॥

ਚਹੁ ਦਿਸ ਪਸਰਿਓ ਹੈ ਜਮ ਜੇਵਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੫੪)

ਮਨ ਮੇਰੇ ਭੂਲੇ ਕਪਟੁ ਨ ਕੀਜੈ ॥

ਅੰਤਿ ਨਿਬੇਰਾ ਤੇਰੇ ਜੀਅ ਪਹਿ ਲੀਜੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੫੫)

ਪਾਪ ਕਰੇਦੜ ਸਰਪਰ ਮੁਠੇ ॥ ਅਜਗਾਈਲਿ ਫੜੇ ਫੜਿ ਕੁਠੇ ॥

ਦੋਜਕਿ ਪਾਏ ਸਿਰਜਣਹਾਰੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੈ ਬਾਣੀਆ ॥੨॥

ਸੰਗਿ ਨ ਕੋਈ ਭਈਆ ਬੇਬਾ ॥ ਮਾਲੁ ਜੋਬਨੁ ਧਨੁ ਛੋਡਿ ਵਵੇਸਾ ॥

ਕਰਣ ਕਰੀਮ ਨ ਜਾਤੋ ਕਰਤਾ ਤਿਲ ਪੀੜੇ ਜਿਉ ਘਾਣੀਆ ॥੩॥

ਖੁਸਿ ਖੁਸਿ ਲੈਦਾ ਵਸਤੁ ਪਰਾਈ ॥ ਵੇਖੈ ਸੁਣੈ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਖੁਦਾਈ ॥

ਦੁਨੀਆ ਲਬਿ ਪਇਆ ਖਾਤ ਅੰਦਰਿ ਅਗਲੀ ਗਲ ਨ ਜਾਣੀਆ ॥੪॥

ਜਮਿ ਜਮਿ ਮਰੈ ਮਰੈ ਫਿਰੈ ਜੰਮੈ ॥ ਬਹੁਤੁ ਸਜਾਇ ਪਇਆ ਦੇਸਿ ਲੰਮੈ॥

ਜਿਨਿ ਕੀਤਾ ਤਿਸੈ ਨ ਜਾਣੀ ਅੰਧਾ ਤਾ ਦੁਖ ਸਹੈ ਪਰਾਣੀਆ ॥੫॥

(ਪੰ.-੧੦੧੯-੨੦)

(ਚਲਦਾ.....)

© ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਏਸੇ ਕਲਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰੁ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 132 ਲੇਖ (13 ਕਿਤਾਬਾਂ) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਲੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਜਪ-ਤਪ ਸਮਾਗਮ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ, ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ ਵਿਖੇ ਮਾਰਚ, ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ (20-30) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 15-15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਸਮਾਗਮ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ, ਬੁਢਲਾਡਾ-ਸੁਨਾਮ, ਬਰਾਸਤਾ (ਵਾਈਆ) ਜਖੇਪਲ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੱਜਣ ਇਹ ਲੇਖ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਵੈਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

Website : www.brahmbungadodra.org

E-mail : info@brahmbungadodra.org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55097, 01652-255097, 99149-55098

❖ ਸ਼ਾਖਾ ❖

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ (ਦੋਦੜਾ)

ਦੱਖਣੀ ਬਾਈ ਪਾਸ, ਦੋਰਾਹਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ

ਫੋਨ : 073074-55098, 01628-258697, 099149-55098

❖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ❖

ਸੈਕ੍ਰੈਟਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 73074-55096